

بررسی عوامل موثر بر نگرش دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی گرمسار نسبت به اساتید

حبيب الله کریمیان^۱، منصور شریفی^۲، یعقوب شربتیان^۳

چکیده

در هر نظام آموزشی یکی از اهداف مهم، تربیت افراد توانا، مفید و لایق است و برای رسیدن به این هدف باید به همه عواملی که موجب موفق شدن برنامه‌ها ی آموزشی می شود توجه کرد. در نظام آموزشی دانشگاهی استاد(مدرس). یکی از موثرترین عوامل اجرایی برنامه‌ها ی آموزشی است و دانشجویان مخاطبین این برنامه‌ها هستند. لذا آگاهی از نظرات دانشجویان در ارزیابی درست اساتید و عواملی که می تواند بر این نگرش‌ها موثر باشد چرا که اطلاع از نگرش دانشجویان نسبت به روش‌های اعمال شده توسط اساتید یکی از روش‌های اصلاح نظام آموزشی است. این تحقیق در صدد است تا ضمن تبیین نگرش دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار نسبت به اساتید عوامل موثر بر این نگرش‌ها را نیز بررسی کند. روش اجرای تحقیق پیمایشی است و ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه است. برای تحلیل اطلاعات از روش‌های آماری تحلیل روایی، تحلیل عاملی، ضریب همبستگی و ... استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی گرمسار هستند که حداقل یک سال تحصیلی را گذرانده‌اند. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۴۰۶ نفر هستند که با استفاده از روش‌های نمونه‌گیری خوشه‌ای و تصادفی سیستماتیک انتخاب شده‌اند. در این تحقیق نگرش دانشجویان به عنوان متغیر وابسته و انتظار فایده، ارزیابی فایده، جامعه‌پذیری، تاکید ارزشی، گروه مرجع، تجربه قبلی و رضایت دانشجویان به عنوان متغیرهای مستقل مورد نظر است و فرض بر این است که بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته رابطه مثبت وجود دارد. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که همه متغیرهای مستقل بر نگرش دانشجویان تاثیر مثبت دارد ولی میزان اثر گذاری هر کدام از آنها متفاوت می‌باشد.

واژگان کلیدی: نگرش، دانشجو، استاد، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۷/۱۱/۲۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۷/۸/۱۵

۱- عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار و دانشجوی دکتری دانشگاه پونا (هندوستان). (نویسنده مسئول)

۲- عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار و دانشجوی دکتری دانشگاه تهران

۳- عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار و دانشجوی دکتری دانشگاه پونا (هندوستان).

مقدمه

در هر نظام آموزشی یکی از اهداف مهم، تربیت افراد توانا، مفید و لایق است و برای رسیدن به این هدف باید به همه عواملی که موجب موفق شدن برنامه های آموزشی می گردد توجه کرد. استاد و معلم یکی از موثرترین عوامل اجرایی برنامه های آموزشی است. لذا او باید زمینه ایفای این نقش را از پیش باز شناسد و شاگرد را برای یادگیری و پذیرش مطالب آماده نماید. این معلم است که میتواند به یک برنامه ناقص و نارسا حیات بخشد و هم اوست که می تواند موجب بی علاقگی و دلزدگی دانشجو شود. از آنجاییکه یکی از ارکان نظام آموزشی کشور، دانشجویان هستند و تعامل دانشجو و استاد جزء لاینفک نظام آموزشی است، لذا آگاهی از نظرات دانشجویان در ارزیابی درست عناصر آموزشی بویژه اساتید می تواند بسیار مفید و هدایت کننده باشد و اگر نظرات، خواسته ها و نیازهای آنان در برنامه ریزی ها مورد توجه جدی قرار نگیرد و دخالت داده نشود نتیجه ای که از اجرای برنامه ها حاصل می شود چندان مفید نخواهد بود (سیف، ۱۳۷۰، ص ۱۳۷). گام اولیه برای اندازه گیری نگرش ها در اواخر سال ۱۹۲۰ از سوی «تورستون» برداشته شد و آن هنگامی بود که او مقیاسی برای مطالعه نگرش های مذهبی ساخت. مقیاس تورستون عمدتاً یک نوع تکلیف بود که با مواد و کاغذ انجام می شد و طی آن از آزمودنی ها خواسته می شد تا از مجموعه ای از اظهارات، اظهاراتی را که با آن موافق هستند برگزینند. در این مقیاس برای اظهار نظر نمره ای اختصاص داده می شد و نمره ای که فرد در مقیاس گرفته بود شدت نگرش فرد را نشان می داد (رفیع پور، ۱۳۶۴، ص ۹۷).

«کلمنی» نیز در سال ۱۹۶۶ طی تحقیقاتی با مقایسه نگرش دانش آموزان محروم با سایر دانش آموزان نسبت به محیط آموزشی، نتیجه گرفت عوامل محیطی که بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان معمولی تاثیر مثبت دارد، بر دانش آموزان محروم تاثیر منفی می گذارد (ساعتچی، ۱۳۷۳، ص ۴۲).

«پتروفسکی» و دیگران معتقدند که آموزش و پرورش باید فرهنگ جامعه را متحول سازد و لذا باید وظیفه معلم از تلقین کننده دانش به سوی انگیزاننده و مشوق تفکر و اندیشه تغییر یابد. او گذشته از وظیفه رسمی که به گردن دارد باید به عنوان راهنما طرف گفتگو و تبادل نظر با دانشجو

قرار گیرد و به جای ارائه حقایق قالبی و حاضر و آماده سعی کند برای سرو سامان دادن به بحث های متضاد راهی بگشاید (علاقه بند، ۱۳۷۸، ص ۱۲۵).

با توجه به مطالب مذکور مشخص است که نظام آموزش و پرورش با انسان سرو کار دارد، مخصوصاً انسان هایی با توانایی های بالقوه به عنوان دانشجو که به این نیت وارد این نظام می شوند که تمام وجود و استعداد های آنها بالفعل گردد. لذا این نظام جهت دستیابی به این هدف وسایل، روش ها و تمهیداتی را به کار می گیرد که از جمله آنها استاد و نحوه تدریس اوست، که باید با عملکرد خود نظام آموزشی را در بر آوردن این مهم یاری دهد.

اساتید به عنوان نمایندگان جامعه، ارزش های جامعه را به دانشجویان منتقل می کنند و در واقع گروه مرجع شناخته می شوند و طبیعی است روش های به کار گرفته شده ی آنان باید از آنچنان دقتی برخوردار باشد که نه تنها تاثیر بایسته مورد انتظار را شامل شده بلکه خالی از عوارض جانبی منفی و نامطلوب باشد.

نگرش دانشجویان نسبت به درس، دانشگاه و استاد و روش های آموزشی و پرورشی اعمال شده در آن و از جمله عملکرد مختلف اساتید را میتوان از عوامل موثر در ایجاد و یا کاهش علاقه و انگیزه نسبت به یادگیری و پیشرفت تحصیلی و ایجاد خلاقیت های علمی و پژوهشی دانشجو به حساب آورد.

بنابراین نگرش دانشجویان نسبت به درس، دانشگاه و استاد و به ویژه عملکرد استاد را میتوان از عوامل موثر بر روند تحصیلی دانشجویان به حساب آورد و اطلاع از نگرش دانشجویان نسبت به روش های اعمال شده توسط اساتید و شناخت عواملی که بر این نگرش ها موثر هستند یکی از روش های اصلاح نظام آموزشی است تا به این ترتیب نقاط ضعف بر طرف شده و نقاط قوت تقویت شود. همچنین دستیابی به اطلاعاتی که دانشجویان ارائه می دهند می تواند منجر به تحول کیفی در روش های آموزشی اعمال شده توسط اساتید شده و زمینه های مناسبی را برای برخورد ها و مناسبات آنان با دانشجویان ایجاد نماید.

روش اجرای طرح

روش اجرای این طرح پیمایشی [۱] و ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه است. با توجه به اینکه متغیرهای علوم اجتماعی و علی الخصوص پژوهش های پیمایشی سازه [۲] هستند، جهت بررسی

اعتبار سازه از عملیات آماری مرتبط نظیر تحلیل روایی (آلفای کرونباخ) و تحلیل اعتبار سازه (تحلیل عاملی تاییدی). استفاده شده است تا روایی و اعتبار سازه برای متغیرها (و معرف های تجربی آنان) احراز شود. سپس بر اساس مدل اندازه گیری و متغیرهای مورد بررسی و عملیاتی شدن متغیرها با جانشین های تجربی، اطلاعات مورد نیاز جمع آوری و مورد تحلیل آماری قرار گرفته و تایید یا عدم تایید فرضیات تحقیق مورد آزمون قرار گرفته اند.

جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری این تحقیق کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی گرمسار هستند که حداقل یک سال تحصیلی را در این دانشگاه در یکی از رشته های آموزشی گذرانده اند. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران (سرای، ۱۳۷۲، ص ۱۱۴). ۴۰۶ نفر است که بر اساس نمونه گیری خوشه ای و تصادفی سیستماتیک ترکیب مناسبی از دختر و پسر و همینطور رشته های متفاوت آموزشی را در نظر گرفته تا با کل جامعه آماری تطابق داشته باشد.

چهار چوب نظری

نگرش ها محصولات نهایی روند جامعه پذیری انسان هستند که تاثیر بخصوصی بر واکنش های انسان نسبت به عناصر فرهنگی، اشخاص و گروه ها می گذارند. چنانچه نگرش فردی نسبت به شیء یا گروهی از اشیاء روشن گردد، میتوان بر اساس آن واکنش های آن فرد در برابر آن شیء را پیش بینی کرد. بخش اعظم جاذبه و گیرایی مفهوم نگرش برای علمای اجتماعی از این اعتقاد ناشی شده است که نگرش ها، رفتار اجتماعی واقعی را تحت تاثیر قرار میدهند. آگاهی از نگرش های خود و دیگران هم برای پیش بینی رفتار اجتماعی پیش از وقوع آن و هم در تفسیر ایجاد رفتار پس از انجام، موثر و مفید می باشد.

نگرش [۳] حالتی از آمادگی ذهنی و عصبی است که از طریق تجربه سازمان یافته بر پاسخ فرد نسبت به اشیاء و موقعیت ها بی که با آن ها مرتبط است، اثر می گذارد. نگرش یک سیستم از عکس العمل های ارزیابی کننده است که مبتنی بر اعتقادات و چهار چوب و پایه های ارزیابی کننده در دوران های مختلف شکل گیری شخصیت در خانواده و هر جامعه بوجود می آید (آیزن، ۱۳۷۴، ص ۱۶۱).

نظریه عمل مستدل

این نظریه بر آن است که رفتار، ناشی از مجموعه عواملی است که پس از قصد و نیت فرد برای انجام آن بروز می کند و قصد و نیت فرد تابع دو متغیر گرایش به سوی آن رفتار و هنجار های ذهنی فرد است. متغیر اول آمادگی فرد را برای ارزیابی یک رفتار و تعیین خوب یا بد بودن آن را نشان می دهد و متغیر دوم نشانگر سوگیری جامعه و فشار اجتماعی است که فرد برای رفتار خود پیش بینی میکند. در شرایطی که گرایش ها و هنجار ها هر دو رفتار را تایید کنند، قصد و نیت برای انجام آن افزایش خواهد یافت. ولی زمانی که گرایش ها و هنجار ها همسو نباشند قدرت نسبی یکی از این دو در مقابل دیگری تعیین کننده رفتار فرد خواهد بود. در این نظریه گرایش فرد نسبت به رفتار تحت تاثیر دو عامل انتظار فایده و ارزیابی فایده قرار دارد (شریفی، ۱۳۷۸، ص ۳۴).

منظور از انتظار فایده، انتظار فرد از نتایجی است که رفتار مشخص به همراه خواهد داشت و منظور از ارزیابی فایده میزان و شدت نتایج سودمند یا نامطلوب ناشی از بروز رفتار است. در مورد هنجار های ذهنی نیز منظور فشارهایی است که از طرف جامعه بر فرد در راستای انجام دادن یا انجام ندادن عملی وارد می شود. در واقع توجه فرد به این جهت است که رفتارش تا چه میزان از طرف اطرافیان (پدر، مادر، دوستان، همکاران، ...) مورد تایید یا توبیخ قرار می گیرد. به عبارت دیگر انتظارات دیگران از فرد برای بروز رفتار میتواند عامل موثری بر رفتار باشد.

نظریه سازگاری شناختی

بر اساس نظریه فریتز هاید گر، افراد سعی می کنند شناخت هایشان را به شیوه ای هماهنگ، غیر متناقض و عاری از تنش سازمان دهند، بطوریکه گرایشاتشان در تضاد با یکدیگر نباشند. هر فردی کوشش می کند بین گرایشاتش نسبت به موضوعات و پدیده ها یک تعادل و سازگاری را حفظ نماید. علاوه بر این نظریه ناهماهنگی شناختی لئون فستینگر [۴] و تعادل بین فردی نیو کامب [۵] نیز بر این نکته تاکید میکنند. این نظریه ها به این موضوع می پردازند که وجود چه نگرش های دیگری بر نگرش آن نسبت به یک پدیده تاثیر دارد (بلار، ۱۷۹، ۱۳۷۰). به عنوان مثال نگرش دانشجویان به دانشگاه ممکن است تاثیر مستقیمی بر نگرش آنها نسبت به اساتید داشته باشد. بر اساس این نظریه انتظار می رود دانشجویانی که از دانشگاه رضایت بیشتری دارند نسبت به استاد نیز نگرش مثبت تری داشته باشند و بر عکس.

رویکرد پاسخ-شناختی

بر مبنای این رویکرد دریافت کننده اطلاعات فقط یک واکنش نسبت به اطلاعات دریافتی نشان نمی دهد بلکه در مورد آن تفکر و اندیشه می کند و این اندیشه می تواند تاثیر اطلاعات را تغییر دهد. گرین والد [۶] معتقد است که وقتی اشخاص پیام ترغیب کننده ای را دریافت می کنند آن را با استفاده از مجموعه اطلاعات قبلی که دارند مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهند و بر اساس تفکر و اندیشه پیرامون آن واکنش نشان می دهند. روزن اشتیل [۷]: معتقد است که عوامل زیر می توانند بر چگونگی شکل گیری نگرش ها تاثیر گذار باشند:

- ارضای نیاز
- رضایت فرد
- تجربه قبلی
- میزان دسترسی به اهداف تعیین شده
- کارآیی بهتر برای حل مسئله (آپورت، ۱۳۷۱، ص ۱۲۰).

نظریه ساپ و هارود [۸]

مبنی بر نظر ساپ و هارود انتظارات اجتماعی نقش موثری بر رفتار دارند. بر این اساس نظریه گروه مرجع مطرح می شود. گروه مرجع نقش یک چارچوب مرجع را دارد که عقاید یک سیستم اجتماعی را منعکس می کند و افراد جهان اطراف خود را از دیدگاه گروه مرجع درک می کنند. گروه مرجع مجموعه ای از افراد هستند که یک چارچوب ارزشیابی را بوجود می آورند که فرد رفتار خود و دیگران را بر اساس آن ارزشیابی می کند. بر اساس این نظریه گروه دوستان به عنوان یک گروه مرجع می تواند در نگرش دانشجویان به اساتید موثر باشد (شعاری نژاد، ۱۳۷۲، ص ۷۴).

نظریه تسری

بر اساس این نظریه که توسط گرونبرگ [۹] مطرح شده است، رضایت از یک بخش از زندگی بر روی رضایت از بخش های دیگر تاثیر دارد. برای مثال کسانی که از خانواده خود رضایت دارند بهتر می توانند مسائل شغلی خود را حل کنند و یا دانشجویانی که از رشته خود راضی هستند، اساتید را نیز معمولاً مثبت ارزیابی می کنند (توسلی، ۱۳۷۴، ص ۲۱۳).

فرضیه ها و متغیر ها

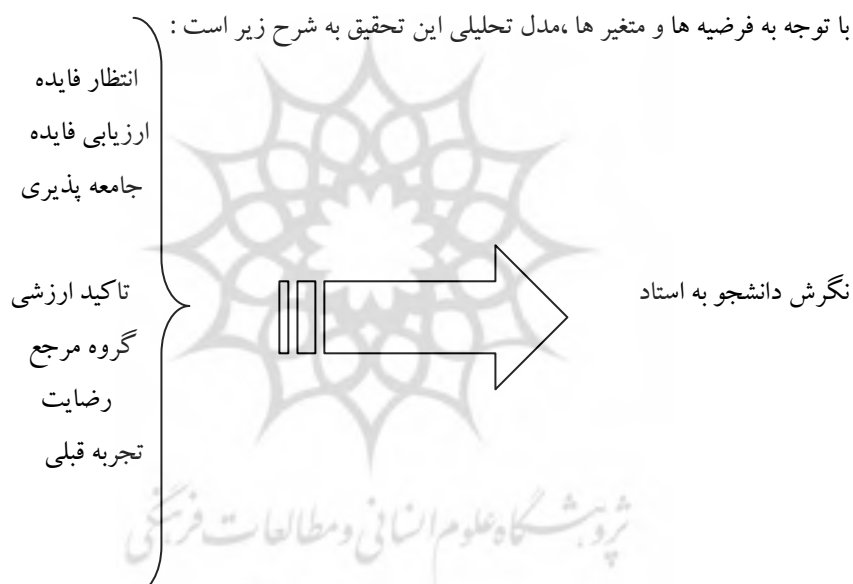
فرضیه های این تحقیق عبارتند از:

۱. بین انتظار فایده و نگرش به استاد رابطه مثبت وجود دارد.
۲. بین ارزیابی فایده و نگرش به استاد رابطه مثبت وجود دارد.
۳. بین جامعه پذیری و نگرش به استاد رابطه مثبت وجود دارد.
۴. بین تاکید ارزشی و نگرش به استاد رابطه مثبت وجود دارد.
۵. بین گروه مرجع و نگرش به استاد رابطه مثبت وجود دارد.
۶. بین تجربه قبلی و نگرش به استاد رابطه مثبت وجود دارد.
۷. بین رضایت و نگرش به استاد رابطه مثبت وجود دارد.

در این طرح نگرش دانشجو به استاد متغیر وابسته است و منظور نظامی از عکس العمل های ارزیابی کننده دانشجو است که مبتنی بر اعتقادات و چهار چوب هایی در مورد استاد است و بر اساس این اعتقادات، ارزیابی دانشجو از استاد انجام می گیرد. متغیر های مستقل این طرح عبارتند از:

۱. انتظار فایده: عبارت است از اینکه دانشجو تا چه حد انتظار فایده از طرف استاد دارد.
۲. ارزیابی فایده: به این معنی است که دانشجو نتایج حاصل از فعالیت های استاد را چگونه ارزیابی میکند (مثبت یا منفی)..
۳. جامعه پذیری: نقش و تأثیری که اطرافیان دانشجو (خانواده، دیگران مهم، مدرسه، وسایل ارتباط جمعی). بر نگرش دانشجو به استاد دارد.
۴. تاکید ارزشی: مجموعه ای از ارزش های دینی و فرهنگی جامعه که دانشجو تحت تأثیر آنها استاد را ارزیابی می کند.
۵. گروه مرجع: گروهی که طرز فکر دانشجو را به علت انطباق با آن تحت تأثیر قرار می دهد.
۶. تجربه قبلی: خاطراتی که همراه با احساس های ارزشی در حافظه دانشجو باقی مانده است.

۷. رضایت: رضایت دانشجو از مجموعه دانشگاه که می تواند نگرش او را به استاد تحت تاثیر قرار دهد.

علاوه بر متغیرهای مستقل، نگرش استاد به دانشجو با یکسری از متغیرهای زمینه ای به شرح زیر نیز در رابطه قرار میگیرد.

سن، جنس، وضعیت تاهل، وضعیت شغلی، رشته تحصیلی، سال ورود، مقطع تحصیلی، معدل کل، محل سکونت والدین، محل سکونت دانشجو، میزان تحصیلات پدر، میزان تحصیلات مادر، شغل پدر، شغل مادر، درآمد خانواده

یافته های تحقیق

به منظور ارزیابی و سنجش نظرات دانشجویان نسبت به اساتید دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار و بررسی عوامل موثر بر نگرش آنان به اساتید از ۵۱ گویه نگرش سنجی مدرج استفاده شده است که به عنوان متغیر اصلی تحقیق همراه با دیگر متغیرهای زمینه ای و مستقل مورد مطالعه قرار گرفته اند. ارزیابی پاسخگویان در سطح سنجش فاصله ای و با گویه های پنج درجه ای سنجیده شده است. در کد گذاری نمره ۱ به سنجه بسیار کم یا کاملاً مخالف و نمره ۵ به سنجه بسیار زیاد یا کاملاً موافق داده شده است. لازم به ذکر است که در توصیف و تفسیر یافته های موجود، نتایج حاصل از طیفهای بسیار کم و کم و بسیار زیاد و زیاد با یکدیگر ترکیب شده و در قالب ۳ طیف کم، متوسط و زیاد تفسیر شده است. برخی از یافته های تحقیق به شرح زیر است:

۶۰ درصد از پاسخگویان میزان کمک اساتید به حل مشکلات خانوادگی آنان را کم و ۲۹ درصد متوسط ارزیابی کرده اند. همچنین ۶۳ درصد معتقدند میزان کمک اساتید برای برطرف شدن مشکلات درسی دانشجویان کم است. بنابراین نگرش دانشجویان نسبت به نقش استاد در کمک به مسائل خانوادگی و درسی دانشجویان در سطح پایینی ارزیابی شده است. در مورد میزان کمک اساتید به دانشجویان برای راه یافتن به مقاطع تحصیلی بالاتر نگرش دانشجویان اندکی بهبود یافته و ۳۳ درصد در حد زیاد و ۴۲ درصد در حد متوسط ارزیابی کرده اند.

دانشجویان شان و منزلت استاد را در جامعه کنونی در حد متوسط متمایل به زیاد ارزیابی کرده اند. همچنین ۳۷ درصد آنان میزان بها دادن به نقش استادی را در برنامه های صدا و سیما کم و ۴۲ درصد متوسط می دانند. اما میزان احترام اساتید در سطح خانواده ها از نظر دانشجویان نسبتاً خوب است به گونه ای که ۴۹ درصد آنرا زیاد و ۳۲ درصد متوسط ارزیابی کرده اند. دانشجویان معتقدند در کتاب های درسی میزان احترام به استاد جایگاه مطلوبی ندارد. از نظر ۳۷ درصد آنان میزان احترام در کتب درسی کم است و ۳۵ درصد نیز این میزان را متوسط می دانند.

دانشجویان معتقدند دین اسلام برای استاد ارزش زیادی قایل است. به گونه ای که ۷۸ درصد آنان میزان ارزش قایل شدن دین اسلام برای مقام استادی را زیاد ارزیابی کرده اند. از نظر دانشجویان منزلت استاد در فرهنگ عمومی ایرانیان نیز وضعیت نسبتاً مطلوبی دارد. به گونه ای که

۶۱درصد از آنان میزان منزلت استاد در فرهنگ ایران را زیاد و ۲۷درصد متوسط می دانند. بطور کلی ۸۰درصد پاسخگویان اهمیت استاد را زیاد ارزیابی کرده اند.

۳۹درصد دانشجویان میزان ضایع شدن حق خود را در نمره دادن اساتید زیاد و ۲۶درصد از آنان متوسط می دانند. البته ۳۳درصد نیز معتقدند اساتید در حد کمی حق دانشجویان را در نمره دادن ضایع می کنند.

از نظر اکثر پاسخگویان اساتید با دانشجویان برخورد مناسبی دارند. به گونه ای که ۶۰درصد از آنان میزان برخورد نامناسب اساتید با دانشجویان را کم دانسته اند. ۴۵درصد از دانشجویان معتقدند میزان بی توجهی اساتید به دانشجویان کم است و ۲۸درصد این میزان را متوسط ارزیابی کرده اند. این ارقام بیانگر این است که از نظر دانشجویان توجه اساتید به آنان وضعیت نسبتاً مطلوبی دارد. دانشجویان میزان رابطه صمیمانه اساتید را با خود مطلوب ارزیابی نکرده اند. ۳۴درصد از آنان معتقدند رابطه صمیمانه اساتید با آنان در حد کم و ۴۴درصد آن را در حد متوسط می دانند. ۶۹درصد از دانشجویان معتقدند رابطه صمیمانه اساتید با آنان منجر به احترام بیشتر اساتید به دانشجویان می شود. ۲۱درصد نیز این میزان را متوسط ارزیابی کرده اند. علیرغم رضایت نسبی دانشجویان از اساتید، آنان از دانشگاه رضایت ندارند به گونه ای که ۶۱درصد میزان رضایتشان را کم و ۳۲درصد متوسط می دانند.

۴۴درصد دانشجویان معتقدند اکثر اساتید از سطح علمی بالایی برخوردارند و البته ۳۰درصد نیز چنین اعتقادی ندارند. نظر دانشجویان در این مورد که اساتید برای آنان احترام زیادی قایلند به نسبت مساوی بین مخالف (۳۷درصد) و موافق (۳۷درصد) توزیع شده است. ۲۵درصد نیز در این مورد نظری نداده اند.

۳۸درصد دانشجویان معتقدند اساتید در سر کلاس زحمت زیادی برای آنان می کشند. البته ۳۲درصد نیز با این مورد مخالفند. از نظر ۳۷درصد از دانشجویان با شرکت در کلاس مطالب درسی را بهتر درک می کنند.

نظر دانشجویان در این مورد که اطلاعات اساتید به روز نیست توزیع متعادلی بین دو طیف مخالف و موافق دارد. به گونه ای که ۳۳درصد معتقدند اطلاعات اساتید به روز است و ۳۵درصد چنین اعتقادی ندارند. البته ۳۰درصد نیز نظری ارایه نکرده اند.

۳۴درصد از دانشجویان معتقدند اساتید به نظر دانشجویان که با نظر آنان مخالف است احترام نمی گذارند. البته ۳۳درصد نظری غیر از این دارند و معتقدند اساتید به نظر مخالف دانشجویان احترام می گذارند. ضمن اینکه ۳۱درصد نیز اظهار نظر نکرده اند.

حدود ۴۵درصد از دانشجویان در این مورد که روابط اساتید با یکدیگر بر اساس موازین علمی است اظهار نظر نکرده اند. ۲۰درصد با این مورد مخالف و ۳۳درصد موافق هستند.

در پاسخگویی دانشجویان نسبت به اینکه ارزشیابی اساتید از دانشجویان بر پایه دانش علمی آنان انجام می شود ۳۴درصد مخالف و ۳۲درصد موافق هستند و ۳۲درصد نیز اظهار نظر نکرده اند.

۴۵درصد دانشجویان معتقدند اساتید در طول ترم درس ها را سمبل می کنند. ۲۳درصد با این مورد مخالف و ۳۰درصد نیز نظری نداده اند.

حدود ۳۹درصد دانشجویان معتقدند که اساتید برای ایجاد انگیزه در بین دانشجویان تلاش نمی کنند. در مقابل ۳۶درصد با این نظر مخالف هستند. همچنین نظر دانشجویان در مورد مخالفت یا موافقتشان با اینکه اساتید به کارهای تحقیقاتی و علمی آنان توجه می کنند بطور مساوی (۳۹درصد مخالف و ۳۹درصد موافق). توزیع شده است.

فقط ۵۰درصد دانشجویان تمایل دارند که در آینده استاد دانشگاه شوند. ۲۷درصد تمایلی به این کار ندارند و ۲۲درصد نیز اظهار نظر نکرده اند.

تحلیل آماری نتایج

بررسی اعتبارسازه مفاهیم

برای بررسی اعتبار سازه مفاهیم اندازه گیری شده در پژوهش از تکنیک تحلیل عاملی به شکل تاییدی استفاده شده است. برای هر هفت مفهوم استفاده شده میزان واریانس پیش بینی از مفهوم نهفته، مقادیر قابل قبولی را نشان می دهد و ضرایب kmo و آلفای کرونباخ نیز معنی دارند. تمام محاسبات در نزدیک به ۴۰۰ نفر اجرا شده اند. نتایج نشان می دهد که گویه های اندازه گیری کننده هر مفهوم به مقدار کافی و معنی دار مفهوم خود را نمایندگی می کنند.

مفهوم انتظار فایده با گویه کمک درسی استاد نمایندگی می شود. این بدین معنی است که احتمالاً از نظر محاسبه آماری بیشترین انتظاری که دانشجویان از اساتید دارند کمک در امور درسی به آنان است. البته این را می توان شامل نمره درسی نیز به حساب آورد.

مفهوم ارزیابی فایده نیز با گویه اهمیت ادامه تحصیل نمایندگی شده است. بنابراین ارزیابی دانشجویان و هدف آنان به عبارتی ادامه تحصیل است. یعنی فایده تحصیل در این دوره تحصیلی را ایجاد فرصت و امکان ادامه تحصیل در دوره های تکمیلی می دانند.

مفهوم جامعه پذیری با گویه احترام استاد در کتابها شناخته شده است. بنابراین حداقل این احترام از نظر جامعه آماری در کتابها هست و آنان معتقدند که به استاد در کتابها احترام گذارده می شود.

مفهوم گروه مرجع و دوستان نیز با گویه تمایل دوستان دانشجو به استاد شدن نمایندگی شده است. در واقع اگر دانشجویان هنجارهای گروه مرجع را (اگر گروه مرجع دوستان آنان باشند). به عنوان معیار پذیرفته باشند، دوستان دانشجویان نیز معتقدند که استاد دانشگاه بودن دارای منزلت و اعتبار است و این را به دانشجویان جامعه آماری انتقال می دهند و یا دانشجویان معتقدند که دوستان آنان برای استاد بودن ارزش قایل اند که این موجب امیدواری است.

مفهوم تاکید ارزشی از بالاترین واریانس پیش بینی توسط گویه های تشکیل دهنده بهره مند است و گویه معرف نیز بر تاکید دین و نقش علمی و مقام والای استاد تاکید دارد و جامعه آماری نیز از این موضوع آگاه است که موجب خوشوقتی است.

در مفهوم تجربه قبلی اغلب دانشجویان به معلمین خود ارجاع داشته اند. با توجه به میانگین سنی دانشجویان و اینکه هنوز زمان طولانی از گسستن آنها از مدرسه و دبیرستان سپری نشده است طبیعی است که بیشتر به فکر معلمین دوره مدرسه خود باشند.

مفهوم رضایت از دانشگاه با واریانس حدود ۶۳ درصد از سوی گویه های تشکیل دهنده اعتبار می یابد. بیشترین بار عاملی به برخورد نامناسب استاد با دانشجو بر می گردد. نتایج توصیفی نشان داد که این گویه با میانگین ۲/۳۵ و انحراف معیار ۱/۱۶ نیز تقریباً حاکی از ارزیابی منفی جامعه آماری از رفتار اساتید با خود است. گرچه در نهایت در ترکیب با سایر گویه های تشکیل دهنده سازه این میانگین به ۲/۹۹ ارتقا می یابد لیکن بنظر می رسد توجه به این امر از سوی اساتید لازم باشد. مفهوم انتظار فایده این را نشان می دهد که اغلب دانشجویان کمک درسی را به عنوان کسب نمره در هنگام مشروط شدن و نمره نیاوردن و نمره گرفتن معنی می کنند. بنابراین هنگامی که اساتید به آنها نمره در خواستی شان را نمی دهند (یا بخشش نمی کنند)، این امر موجب

نارضایتی آنان از اساتید می شود. (که البته توقع بسیار بیجایی است ولی این مهم است که رضایت از استاد را با نمره بخشیدن استاد برابر دانسته اند) ..
در مفهوم نگرش به استاد "گویه استاد زحمت می کشد" به عنوان بالاترین بار عاملی ذکر شده است. این جای خوشحالی است که جامعه آماری معتقد است که اساتید زحمت خود را می کشند ، کلاس مفید است و میان آنان تمایل به استاد شدن وجود دارد .
به طور کلی داده های تحلیل عاملی حاکی از کیفیت مطلوب گویه ها برای اندازه گیری مفهوم نهفته خوداست .

تحلیل عاملی اکتشافی در مورد نتایج مفاهیم رضایت از استاد و نگرش به استاد

با استفاده از تحلیل عاملی و با رویکرد اکتشافی مفهوم رضایت از دانشگاه به دو عامل قابل بسط است : گویه های ۲۳ و ۲۴ و ۲۲ در یک عامل و گویه های ۲۵ و ۲۷ و ۲۶ در یک عامل دیگر قرار می گیرند و ۶۲/۲۵ درصد واریانس را پاسخ می دهند . ترکیب استقرار گویه ها در عوامل و بار گویه های بدست آمده نشان می دهد که رضایت از دانشگاه از دو جهت می تواند برای پاسخ گویان ادراک شده باشد :

۱- از بعد نگاه استاد به دانشجو (X ۲۳ - X ۲۴ - X ۲۲).

۲- از بعد نگاه دانشجو به استاد (X ۲۵ - X ۲۷ - X ۲۶).

درواقع جامعه آماری مفهوم رضایت از دانشگاه را در رابطه با اساتید ، ازدو سو درک کرده است ، یعنی یکبار با نگرش از دانشجو به استاد و یکبار از دید عملکرد استاد نسبت به دانشجو ، یعنی نوعی تفکیک در نگرش را می توان دید که دانشجویان با قرار گرفتن در جای استاد نیز توانسته اند به سوالات پاسخ دهند که این به نظر بسیار جالب است . در عین توقع از استاد برای نمره و اعتقاد به کم شدن نمره ، توانسته اند خود را به جای استاد نیز قرار دهند . البته تفسیر نتایج اینچنینی از تحلیل عاملی باید با احتیاط صورت پذیرد ، چه جامعه آماری به صورت اتفاقی انتخاب شده اند و این امر تعمیم نتایج به کل را با مشکل روبرو می سازد .

این نگرش دو بعدی در مفهوم نگرش به استاد از طرف دانشجو نیز به چشم می خورد.

یک بعد با گویه های X۳۰-X۲۹-X۳۷-X۳۸-X۲۸-X ۳۳-X ۳۵ و بعد دیگر با گویه های X۳۱-

X۳۹-X۳۲ (ترتیب گویه ها به ترتیب بار عاملی اخذ شده روی عامل است).

عامل اول با هفت گویه کلاً به ویژگی ها و وظایف استاد قابل تقلیل است و عامل دوم با توجه به گویه ۳۱ که شرکت در کلاس را مهم می داند به وظایف دانشجو ارجاع داده شده است . به نظر می رسد در هر دو مفهوم رضایت دانشگاه و نگرش دانشجو به استاد ، پاسخ گویان رابطه و مبادلات استاد و دانشجو را مبنای قضاوت و پاسخ دهی به سوالات پنداشته اند. این امر تجدید نظر در سوالات اینچنینی و پژوهش هایی از این دست را در جهت افزایش دقت کسب اعتبار محتوی برای ابزار دو چندان می سازد . لیکن نتایج به خوبی نشان دهنده ادراکات دانشجویان نسبت به وظایف خود (شرکت در کلاس و غیره) و وظایف استاد (زحمت و احترام و ایجاد انگیزه و ...) است . بنابراین در ادامه با فرض خطی بودن ترکیب سوالات به تولید شاخص های جمعی (additive) از امتیازات گویه هایی که هر مفهوم را نمایندگی کرده اند (که اعتبار محتوی و اعتبارسازه آن بررسی شده است) . پرداخته شده است .

بررسی شاخص های تشکیل شده برای اندازه گیری مفاهیم تحقیق

جدول شماره ۱: شاخص های تشکیل شده را که از تجمیع امتیاز کسب شده بر گویه های تشکیل دهنده برای هر پاسخگو بدست آمده است نشان می دهد .

جدول شماره ۱: اطلاعات توصیفی شاخص های اندازه گیری شده

شاخص ها	میانگین	انحراف معیار	تعداد
شاخص نگرش دانشجو به استاد	۳/۰۰۴۸	/۵۷۱۴۴	۳۷۹
شاخص انتظار فایده	۲/۴۲۴۰	/۷۹۷۸۳	۳۹۷
شاخص ارزیابی فایده از تحصیل	۴/۲۶۰۰	/۷۱۰۰۸	۴۰۰
شاخص پذیرش استاد در جامعه	۳/۰۷۰۸	/۷۰۹۵۴	۳۹۲
شاخص گروه مرجع	۳/۰۶۱۱	/۶۸۲۷۹	۳۹۸
شاخص تاکید ارزشی	۴/۰۶۷۹	/۶۶۰۴۹	۳۹۰
شاخص تجربه قبلی	۳/۰۵۶۰	/۷۸۹۳۹	۳۹۳
شاخص رضایت از دانشگاه	۲/۹۹۳۸	/۶۵۱۹۵	۳۸۷

برابر اطلاعات مندرج در جدول ، شاخص ارزیابی فایده بالاترین میانگین را دارد. جامعه آماری از این لحاظ بیشترین انتظار را دارد و آن امکان ادامه تحصیل است . سپس شاخص تاکید ارزشی با میانگین ۴/۰۶ نشان می دهد که از نظر پاسخگویان جامعه و دین به ارزش و منزلت استاد احترام گذارده و آن را حمایت می کند. شاخص انتظار فایده با میانگین ۲/۴ که در حد کم است

نشان می دهد که آنها انتظار فایده (به معنی کمک استاد در نمره آوردن و مشروط شدن). را کم ارزیابی می کنند. این بسیار مغتنم است ولی از این بابت که آنها انتظار فایده را به نمره دادن استاد تقلیل داده اند جای نگرانی است. لیکن در ارزیابی خود از تحصیل آن را برای ادامه دادن مفید دانسته اند که جای شکر دارد.

بقیه شاخص ها در حد متوسط ارزیابی شده اند همینطور شاخص رضایت از دانشگاه که قبلاً درباره آن بحث شد. با توجه به نتایج توصیفی ارائه شده در صفحات قبل و چوله بودن بسیاری از پاسخ ها نوعی دو دستگی در پاسخ ها نسبت به رضایت از دانشگاه دیده می شود. لیکن چولگی مثبت پاسخ ها به سوال مربوطه نشان می دهد که تعداد پاسخ های موافق و بسیار موافق نیز به اندازه ای است که می توان از آن راضی بود لیکن میانگین کلی ۲/۱ تصویر مناسبی از دانشگاه رادر اذهان پاسخگویان تداعی نمی سازد.

از طرفی قبلاً نیز ذکر شد که پاسخگویان به نوعی با در نظر داشتن رابطه خود با اساتید به سوالات پاسخ داده اند و میان نظر خود به اساتید و انتظارات خود از دانشگاه تسری ادراکی برقرار نموده اند. این امر تحلیل پاسخ هایی از نوع گویه مذکور را با مشکل روبرو می سازد. ولی به نظر می رسد روی هم رفته نظر دانشجو نسبت به دانشگاه آنقدرها هم منفی نیست زیرا شاخص کل تقریباً به ۳ رسیده است که متوسط تلقی می شود. ضمن اینکه ماتریس همبستگی نشان از همبستگی معکوس میان رضایت از دانشگاه و نگرش دانشجو به استاد به مقدار ۱/۰- و معنی دار دارد. گرچه این همبستگی نا چیز است که معنی داری آن نیز تابع تعداد (N=369). است ولی باز می توان نشان داد که میان رضایت از دانشگاه و نگرش به استاد یک رابطه معکوس وجود دارد. قبلاً ذکر شد که به نظر می رسد پاسخگویان میان عملکرد اساتید و دانشگاه نوعی تسری برقرار نموده اند و همچنین انتظار آنان از استادان نمره دادن و کمک کردن به هنگام مشروط شدن و غیره است. لذا این همبستگی منفی نیز باید با احتیاط تفسیر شود. مجدداً می توان تکرار نمود که در نظر پاسخگویان نوعی تفکیک میان نقش و وظایف استاد و انتظارات دانشجو از استاد وجود دارد که موجب خوشحالی است.

تحلیل رگرسیون چند متغیری

در جهت تبیین متغیر وابسته تحقیق یعنی متغیر نگرش دانشجو به استاد نهایتاً " با استفاده از روش رگرسیون گام به گام ، بررسی پس ماند، بررسی هم خطی (co linearity) و خطی بودن رابطه و شاخص های اشباع واریانس و تولرانس نهایتاً ۴۳ درصد (تعدیل شده). از واریانس متغیر نگرش دانشجویان به استاد توسط متغیرهای انتظار فایده ، تجربه قبلی، گروه مرجع، رضایت از دانشگاه و تاکید ارزشی توضیح داده میشود. در واقع نگرش دانشجو به استاد تابعی از متغیرهای یاد شده است.

ضریب همبستگی چند گانه همزمان برابر ۶۶٪ در حد بسیار خوبی برای متغیرهای پیش بینی کننده متغیر وابسته است.

نتایج آزمون تحلیل واریانس (ANOVA). حاکی از معنی داری تست F برای ورود تمام متغیرها به معادله است. روابط موجود معادله کاملاً خطی است. همبستگی های معنی دار میان شاخص ها اگر چه به تعداد اندکی وجود داشت لیکن به نوعی اندک بودن آن ، استقلال متغیرهای مستقل را از هم نشان می دهد که برای تحلیل رگرسیونی بسیار مطلوب شمرده شده و از فرضیات آغازین تحلیل هایی از این دست بشمار می آید.

مقدار تولرانس در تمام مدل های تشکیل شده تا مدل نهایی بسیار بالا است. این نشان میدهد که میان متغیرهای مستقل نوعی استقلال تبیینی نیز وجود دارد. این امر ناشی شدن یکی از دیگری را تقریباً " مردود می سازد و نهایتاً " به قدرت پیش بینی مدل می افزاید. فقط ۳ مورد از پرسشنامه ها در تبیین متغیر وابسته دارای پس ماندی، بیش از ۳ انحراف معیار می باشند که در مقایسه با کل ناچیز و قابل صرف نظر کردن است.

معادله رگرسیون ساده

= (تاکید ارزشی). ۱۳/۰ + (رضایت از دانشگاه). ۱۸/۰ - (گروه مرجع). ۱۸/۰ + (تجربه قبلی). ۱۸/۰ + (انتظار فایده). ۲۳/۰ + ۳۳/۱۷

معادله رگرسیونی استاندارد

= (تاکید ارزشی). ۱۵/۰ + (رضایت از دانشگاه). ۲۱/۰ - (گروه مرجع). ۲۲/۰ + (تجربه قبلی). ۲۵/۰ + (انتظار فایده). ۳۲/۰

(متغیر وابسته (Y) = نگرش به استاد).

نتایج معادله رگرسیونی استاندارد حاکی است که متغیر انتظار فایده بیشترین تاثیر را بر متغیر وابسته یعنی نگرش استاد می گذارد. با یاد آوری آن تفسیر از انتظار فایده که نمره دادن و کمک به مشروط نشدن است نتیجه معادله نیز بسیار گویا است.

دانشجویان در نگرش به استاد، اول انتظار کمک نمره ای دارند، بعد با تجربه قبلی خودشان را مقایسه می کنند (احتمالاً)، سپس نظرات گروه مرجع (دوستان). برای آنها مهم است. نارضایتی از دانشگاه (به معنی نارضایتی از نمره ندادن). اثر منفی دارد و در تاکید بر قضاوت یا نگرش آنها به استاد اثر معکوس دارد و در واقع از مقدار آن می کاهد.

در مورد متغیر تجربه قبلی (که گویه معرف آن معلمین دبیرستان بود). به نظر می رسد که اگر فرض کنیم که معلمین در دوره دبیرستان (حداقل). بسیار به دانش آموزان (یعنی پاسخگویان فعلی). کمک نمره ای می کرده اند دانشجویان (یا پاسخگویان). این توقع را از دبیرستان به دانشگاه منتقل می کنند لیکن در انتها با توجه به نتایج تحلیل عامل اکتشافی مطرح شده درسطورپیشین، حداقل خوشبختانه میان وظایف اصلی استادان و انتظارات خودشان به نوعی تفکیک قایل اند.

همینطور عدم ورود متغیر ارزیابی فایده (که به معنی ادامه تحصیل بود). در معادله نشان میدهد که رضایت از استادان با ادامه تحصیل تبیین نمی شود که موجب خوشحالی است. همینطور شاخص پذیرش استاد در جامعه وارد معادله نشده است و نشان می دهد که در هر حال منزلت اجتماعی استاد در کتابها یا در جامعه به عنوان پارامتر (عنصر ثابت). مطرح است و تعجبی ندارد که در معادله وارد نمی شود.

همبستگی میان شاخص های اندازه گیری شده

جدول شماره ۲: مقادیر همبستگی میان شاخص های اندازه گیری شده

مبدأ" رابطه (متغیرهای مستقل).	مقصد رابطه (متغیر وابسته).	مقدار همبستگی	سطح معنی داری	وضعیت فرضیه
انتظار فایده	نگرش دانشجو	۰/۴۹۱	۰/۰۱	تایید
ارزیابی فایده	نگرش دانشجو	۰/۲۳۶	۰/۰۱	تایید
جامعه پذیری	نگرش دانشجو	۰/۲۲۰	۰/۰۱	تایید
گروه مرجع	نگرش دانشجو	۰/۴۴۷	۰/۰۱	تایید
تاکید ارزشی	نگرش دانشجو	۰/۲۸۸	۰/۰۱	تایید
تجربه قبلی	نگرش دانشجو	۰/۴۵۳	۰/۰۱	تایید
رضایت	نگرش دانشجو	-۰/۱۰۴	۰/۰۵	تایید

اگر به شکل منفرد به بررسی فرضیات طرح شده در تحقیق پردازیم جدول فوق نشان میدهد که مقادیر همبستگی میان متغیرهای مستقل و متغیر وابسته وفق فرضیات از نظر جهت و از لحاظ معنی داری تمام فرضیات مطروحه را تایید می نماید.

در مورد آخرین فرضیه یعنی رابطه میان رضایت دانشجو از دانشگاه و نگرش او به استاد رابطه معنی دار ولی معکوس وجود دارد. این موضوع در بررسی ضرایب رگرسیونی ساده و استاندارد توضیح داده شده است. در واقع میان نگرش دانشجو به استاد و رضایت او از دانشگاه رابطه منفی وجود دارد.

نتیجه گیری

بر اساس یافته های تحقیق و تحلیل های آماری انجام شده وجود رابطه معنی دار بین متغیرهای مستقل مطرح شده در فرضیات و متغیر وابسته تایید شده است. در مورد فرضیه اول نگرش دانشجویان به استاد تحت تاثیر فایده ای قرار می گیرد که او از استاد انتظار دارد و هر چه اساتید کمک بیشتری به دانشجویان کنند نگرش آنان مثبت تر می شود و بالعکس. در مورد فرضیه دوم اینکه دانشجویان نتایج حاصل از فعالیت های استاد را مثبت یا منفی ارزیابی کنند نگرش دانشجویان به استاد را تحت تاثیر قرار می دهد. در مورد فرضیه سوم ، اطرافیان دانشجویان (خانواده

مدرسه، وسایل ارتباط جمعی). در شکل گیری نگرش دانشجویان اثر می گذارد. در این مورد اطرافیان دانشجو تاثیر مثبتی بر نگرش او نسبت به استاد دارد. در مورد فرضیه چهارم، دانشجویان بر اساس ارزش های دینی و فرهنگی جامعه اساتید را ارزیابی می کنند. این ارزش ها نگرش دانشجویان را به سمت ارزیابی مثبت اساتید سوق می دهد. در مورد فرضیه پنجم، نگرش دانشجویان به اساتید تحت تاثیر گروهی قرار می گیرد که طرز فکر دانشجو را تحت الشعاع خود قرار می دهد. گروه دوستان بیشترین تاثیر را بر شکل گیری نگرش دانشجویان دارد. در مورد فرضیه ششم، نگرش دانشجویان به اساتید از تجربه های قبلی آنان (اساتید ترم های گذشته و معلمین دبیرستان). تاثیر می پذیرد. دانشجویان کماکان تحت تاثیر شرایط حاکم بر محیط دبیرستان اساتید را ارزیابی می کنند. و نهایتاً در مورد فرضیه هفتم، دانشجویان بر اساس میزان رضایتشان از دانشگاه اساتید خود را ارزیابی می کنند. در این مورد مشخص شد که دانشجویان از دانشگاه ناراضی ولی از اساتید راضی هستند.

پی نوشت ها

1-Survey	6-Green Wold
2-construct	7-Rosenstiel
3-attitude	8-sapp & harrod
4-Leon Festinger	9-Gruneberg
5-Newcomb	

فهرست منابع و مآخذ

- آلپورت، گ، د؛ ادوارد، ج (۱۳۷۱). روان شناسی اجتماعی از آغاز تا کنون. ترجمه محمد تقی منشی طوسی. مشهد: نشر آستان قدس رضوی،
- آیزن، ای (۱۳۷۴). نگرش ها، شخصیت و رفتار. ترجمه جعفر نجفی زند. تهران: انتشارات دانا،
- بلا، ر، اوایل، ن (۱۳۷۰). روان شناسی اجتماعی. ترجمه سید محمد دادگران. تهران: نشر مروارید،
- توسلی، غلام عباس. (۱۳۷۴). نظریه های جامعه شناسی. تهران: انتشارات سمت،
- رفیع پور، فلامرز (۱۳۷۶). توسعه و تضاد. تهران: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی،
- رفیع پور، فلامرز (۱۳۶۴). کند و کاوها و پنداشته ها. تهران: رکت سهامی انتشار،
- ساعتچی، م (۱۳۷۳). "مقیاس ارزشیابی عملکرد آموزش دهنده". فصلنامه مطالعات مدیریت. شماره ۳، دوره چهارم،

۱۰۶.....پژوهش نامه علوم اجتماعی،سال اول، شماره چهارم، زمستان ۱۳۸۶

- سرایی، حسن (۱۳۷۲).مقدمه ای بر نمونه گیری در تحقیق . تهران :انتشارات سمت،
- سیاری،ع(۱۳۷۳). "تحلیلی بر مشکلات و تنگناهای آموزش عالی". فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی،سال دوم،شماره ۱،
- شعاری نژاد،ع (۱۳۷۲). "کاربردروانشناسی جدیددرآموزش و پرورش جدید"فصلنامه روانشناسی وعلوم تربیتی ،شماره ۳
- شریفی،ح (۱۳۷۸). "چگونگی شکل گیری نگرشها در دانش آموزان".تکنولوژی آموزشی،شماره ۸، دوره ۸
- علاقه بند،ع (۱۳۷۸).جامعه شناسی آموزش و پرورش .تهران : نشر روان،

